

Klíčová slova (měli by jste vědět z předchozích hodin a něco se dozvíte z textu)

reformace, protireformace, jezuité, římské klasicizující baroko, dynamické baroko, barokní gotika, selské baroko, Habsburkové a nástup k moci, Palladio

renesance

baroko

uzavřená forma	x	otevřená a průniky
harmonie	x	disharmonie
statičnost	x	dynamismus
racionalismus	x	iracionalismus
vyrovnanost	x	nadsázka
přirozenost	x	nadpřirozenost

ÚVOD:

Pronikání a postupné rozšíření barokní architektury začalo v českých zemích dobou pobělohorskou (po r. 1620) a bylo spjato s procesem rekatolizace a upevňování moci vítězných Habsburků. Nová architektura (jak světská, tak církevní), kterou k nám zpočátku přinášeli cizí umělci, se dlouhou dobu, až do poloviny 17. století, prolínala se starším manýrismem, ale postupně nabývala svébytné národní podoby a v období vrcholného baroka již dosáhla světově srovnatelné úrovně. Zároveň zde vznikaly i specifické formy architektury, například **tzv. selské baroko** a **barokní gotika**, jež nemají jinde ve světě obdoby. Podobně jako gotika, i barokní architektura u nás zdomácněla, rozšířila se po celé zemi a měla rozhodující podíl na formování krajiny, městských i venkovských aglomerací a životního prostředí.

Morava nemá jedno „hlavní“ město, které by bylo silným uměleckým centrem – vzniká zde řada menších dvorů a center (Olomouc, Mikulov, Slavkov, Brno), která rostou a padají s ambicemi jednotlivých rodin (Liechtesteinové ve Valticích, Dietrichsteinové v Mikulově, Kounicové ve Slavkově ad.); významná je rovněž umělecká činnost klášterů a dalších církevních institucí; - hlavní rivalita je mezi Olomoucí a Brnem, které se od roku 1626 stalo formálním hlavním městem – **soupeření vede však spíše k oslabení obou a k rostoucímu vlivu Vídně**

Během 17. století se Morava stává „uměleckým předpolím Vídně“ – působí zde významní císařští architekti a nalezneme zde i aktuální francouzské vlivy, které se Čechám téměř vyhnou; většina moravských umělců se školí na vídeňské akademii; - vrcholem kulturního i uměleckého vývoje je období od poloviny 18. století, kdy se kosmopolitní osvícenecká společnost stává jedním z hlavních ohnisek kulturního rozvoje habsburského soustátí – a to v době, kdy význam Čech poměrně rychle klesá

Periodizace:

Protobaroko – za vlády Rudolfa II.

Nastupující baroko - **cca 1620-1640** Valdštejnova stavební činnost (všichni jste měli v předchozím úkolu, takže si to doplňte)

1. rané baroko (1640 - 1690; období pronikání nového slohu a jeho prolínání s přetrvávajícím manýrismem; převažuje klasicizující směr barokní architektury);
2. vrcholné baroko (1690 - 1750; období formování národní podoby slohu; vznikají vrcholná díla a specifické formy architektury, např. **barokní gotika**; převažuje dynamické baroko
3. pozdní baroko a rokoko (1750 - 1780; období prolínání rokokových i klasicizujících forem, které převažují v rámci dozrívajícího slohu; vzniká **tzv. selské baroko**).

Rané baroko s nástupem **protireformace** vzniká v českých zemích mnoho církevních staveb (chrámy, kaple, jezuitské koleje, poutní místa aj.), jejichž architektura je ještě poplatná pozdní renesanci a manýrismu. Přechodné období zde reprezentují zejména italsí architekti pracující pro Rudolfa II., jeho bratra Matyáše a českého šlechtice Albrechta z Valdštejna.

Po skončení třicetileté války nastalo období stavební konjunktury, kdy k nám přicházeli ze severní Itálie členové stavitelských rodin, kteří zde budovali rozlehlé stavby v klasicistním stylu. K nejvýznamnějším z nich patřili Francesco Caratti (1615/20-1677), Carlo Lurago (1615-1684) a Giovanni Battista Orsi(† před r. 1641).

Matyášova brána na Pražském hradě(1614;Giovanni Maria Filippi);

Valdštejnský palác na Malé Straně(1623-1630;Giovanni Battista Pieroni,Andrea Spezza aj. Obrovský palác, na jehož stavbu padly pozemky asi třiceti malostranských nemovitostí, zahrnuje, kromě několika křídel rozložených kolem čtyř dvorů, prostornou a bohatě zdobenou salu terrenu, grottu s umělými krápníky,voliéru,jízdárnu a rozsáhlou, promyšleně komponovanou zahradu v italském stylu

kostel Panny Marie Vítězné na Malé Straně(1611-1612; Giovanni Maria Filippi);

Černínský palác na Loretánském náměstí (1669-1677; Francesco Caratti. Dvoupatrová čtyřkřídlá budova, jež byla postavena pro hraběte Humprechta Černína z Chudenic, vyniká monumentalizovaným průčelím(o délce 150 m) v palladiánském stylu členěném třiceti polosloupů vysokého řádu); V letech 1928 až 1934 byl částečně přestavěn pod vedením architekta Pavla Janáka. V letech 1933 až 1939 pak došlo k novodobému rozšíření paláce o tzv. Janákovu přístavbu, kde dodnes sídlí převážná většina administrativních útvarů Ministerstva zahraničních věcí ČR. dne 10. března 1948 zde za dodnes ne zcela jasných okolností zahynul někdejší ministr zahraničních věcí Československé republiky Jan Masaryk

jezuitská kolej Klementinum s kostelem sv. Salvátora na Starém Městě(nejstarší částí Klementina jedvoupatrové křídlo do Křižovnické ulice vybudované od r.1653 podle projektu Francesca Carattiho);

kostel sv. Ignáce na Karlově náměstí(1665-1670; Carlo Lurago).

Rané barokní stavby mimo Prahu:

poutní kostel P. Marie ve Staré Boleslavi(1617-1623;jedna z prvních sakrálních staveb na českém venkově vytvořená podle vzorů G.B. da Vignoly);

poutní místo s kostelem P. Marie na Svaté hoře u Příbrami(1658-1675; Carlo Lurago);

letohrádek Humprecht u Sobotky(okr. Jičín;1667-1668; Carlo Lurago);

zámek v Roudnici nad Labem (1652-1684; Francesco Caratti, Antonio della Porta aj.).

Vrcholné baroko:

další vývoj české barokní architektury podnítil na počátku vrcholného období Francouz **Jean Baptiste Mathey (kol. 1630-1695/6)**, jenž svou kultivovanou, monumentálně citěnou tvorbou v římském klasicizujícím stylu obohatil českou církevní i profánní architekturu o nové kompoziční typy. Je to i osobnost, kdy rané baroko přechází do své vrcholné fáze. Byl vyučen malířem, neznáme však žádné jeho dílo.

Dynamický směr vrcholného baroka přinesli do našich zemí rakouští architekti **Fischer von Erlach** (zámek Vranov nad Dyjí, Clam-Gallasův palác) a **Johann Lucas von Hildebrandt** (kostel sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí, průčelí zámku v Jaroměřicích nad Rokytnou), avšak jeho specificky českou podobu zde vytvořili především členové rozvětvené rodiny Dientzenhoferů z Horního Bavorska, konkrétně **Kryštof Dientzenhofer (1655-1722)** a jeho **syn Kilián Ignác Dientzenhofer (1689-1751)**, jenž se stal jednou z nejvýznamnějších osobností pozdního baroka v Evropě. Kryštofa Dientzenhofera (*1655-1722) po projektech Teplá,) v Úterý navrhl stavbu inspirovanou dynamickým barokem .zámecká kaple ve Smiřicích 1699 – inspirace Guarina Guariniho.

Od roku 1699 byla realizována, i když s určitými změnami, jedna z klíčových staveb **J. L. Hildebrandta**, který pro severočeské Jablonné (klášterní kostel sv. Vavřince, 1699) navrhl kostel vycházející z Guariniho kostela S. Lorenzo v Turíně.

Zásadní vliv měly na přelomu století i plány římského Carla Fontany pro pražské paláce (částečně realizovaný Martinický palác, plány pro Šternberský palác).

Vedle dalších významných tvůrců české barokní architektury, nimž patří mj. **Giovanni Battista Alliprandi** (po 1665-1720) a **František Maxmilián Kaňka (1674-1766)**, má mimořádné postavení osobnost **Jana Blažeje Santiniho-Aichla (1677-1723)**, originálního představitele dynamického směru středoevropského vrcholného baroka a tvůrce barokní gotiky.

JEAN BAPTISTE MATHEY (kol. 1630 - 1695/6): francouzský malíř a architekt, hlavní představitel české architektury na počátku období vrcholného baroka. Ve své tvorbě vycházel z klasických forem římského baroka, které však rozvíjel v rámci nově pojímané (tvarově a prostorově bohatší) kompozice stavby. Byl povolán arcibiskupem a uvedl do Čech **typ trojkřídlého zámku** s ústředním hlavním sálem, který prostupuje kvádrovým blokem. Dále uvedl dispozici kostela na půdorysu řeckého kříže s oválnou kupolí a klasicistní členění fasády soustavou pilastů, lizén, oken a plochých polí.

Hlavní díla:

zámek Trója v Praze (1678-1685; první pražská předměstská vila v barokním slohu, která se stala vzorem pro trojkřídlé zámecké stavby s převýšenou střední částí, v níž je umístěn hlavní sál); křížovnický kostel sv. Františka na Křížovnickém náměstí v Praze (1679-1689; nej- významnější Matheyova sakrální stavba je ukázkou jeho jasně definované geometrické kompozice, která zde vychází z půdorysu rovnoramenného kříže a čistých, rytmicky traktovaných geometrických tvarů, které vrcholí impozantní kupolí na zvláště vysokém tamburu).

Další stavby v Praze:

Toskánský palác na Hradčanském náměstí (1689-1691);

Arcibiskupský palác na Hradčanském náměstí(1675-1679);

kostel P.Marie u kajetánů (teatinů) na Malé Straně(1691-1717).

KRYŠTOF DIENTZENHOFER (1655 - 1722): německý stavitel a architekt; bratr Georga, Wolfganga, Leonharda a Johanna Dientzenhoferových a otec **Kiliána Ignáce Dientzenhofera**. Jako stavitel pracoval pro řadu významných architektů (G. B. Alliprandiho, F. Carattiho, F. M. Kaňku aj.) a realizoval mnoho staveb v Praze i na venkově. Je pokládán za tvůrce **českého dynamického baroka**, v němž rozvíjel především podněty Francesca Borrominiho (v možnostech tvarování konvexně-konkávního průčelí) a Guarina Guariniho (v možnostech tvarování kleneb - tzv. guarinesek), které aplikoval nejčastěji na půdorysu tvaru prodloužené centrály složené z průníků elipsovitých křivek.

Hlavní díla:

kostel sv. Markéty benediktinského kláštera v Praze - Břevnově(1710-1715; v dynamicky tvarovaném sálovém prostoru chrámu vynikají šikmo směřující oblouky klenebných pasů vyvolávající zde dojem rytmického vlnění stěn, které prochází celým vnitřkem lodi a zklidňuje se až v půlkruhovitě uzavřeném chóru);

lod' a průčelí kostela sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze(1704-1711; 1709-1717; mistrovské Dientzenhoferovo dílo a zároveň nejvýznamnější barokní stavba v Praze je ukázkou architektova progresivního rozvinutí tvorby hlavních protagonistů římského radikálního baroka - Francesca Borrominiho a Guarina Guariniho. Zatímco jako vzor průčelí si zde zvolil variace konvexně-konkávních křivek na Borrominiho kostele San Carlo alle Quattro Fontane v Římě, v konstrukci mohutného sálového prostoru chrámové lodi s bočními kaplemi, galeriemi a složitou klenbou na systému protínajících se elipsoidů navázal na Guariniho klenebné systémy zvané guarinesky).

Další díla:

zámecký kostel Zjevení Páně ve Smiřicích(1699-1713); Někdy je autorem uváděn i Santini. Interiér má jednotnou vrcholně barokní výzdobu. Autorem většiny maleb je **Petr Brandl**. Na hlavním oltáři je jedna z jeho nejvýznamnějších olejomalb, **Klanění tří králů**. Většina soch není z kamene, pouze ze dřeva štafírovaného štukem a iluzivní malbou. Mramorování sloupů na štukovém podkladu tvoří leštěná polychromie. Ve výzdobě se častokrát se objevuje motiv osmicípé hvězdy, heraldický symbol rodu Šternberků.

klášterní kostel sv. Josefa v Obořišti(1702-1711);

kostel sv. Kláry v Chebu(1708-1711);

klášterní kostel Nanebevzetí P. Marie v Nové Pace(1709-1724).

KILIÁN IGNÁC DIENTZENHOFER (1689 - 1751): český architekt narozený v Praze; společně se Santinim nejvýznamnější představitel vrcholně barokní architektury v Čechách, syn Kryštofa Dientzenhofera, s nímž na řadě staveb spolupracoval. Po školení ve Vídni, kde poznal dílo Lucase Hildebrandta (zejména jeho pojetí Guariniho klenebního systému), a cestách po Itálii, se vrátil do Prahy (1715), kde později převzal vedení otcovy stavitelské dílny. Ve své architektuře navázal na

dynamické baroko svého otce, které však obohatil o nové variace vnějších a vnitřních forem, nápadité iluzivní pohledy i výraznější tvarovou expresivitu a dovedl do specifické podoby českého barokního slohu. V sakrální architektuře postupně dospěl k syntéze podélného a centrálního typu, který lze zjednodušeně charakterizovat jako průnik centrálního, složitě profilovaného, podélně oválného prostoru s dvojicí menších oválů po stranách.

Ve svých pozdních dílech však již (v rámci evropského trendu) směřoval ke klasicismu, s výjimkou některých rokokových staveb, na nichž spolupracoval s Anselmem Luragem.

Hlavní díla:

letohrádek Michnů z Vacínova (zv. Amerika) v ulici Ke Karlovu na Novém Městě v Praze (1712-1720; jedna z prvních Dientzenhoferových samostatných prací je zároveň jednou z jeho nejkrásnějších profánních staveb);

poutní kostel Narození P. Marie v Nicově (1717-1726; příklad Dientzenhoferova klasicizujícího pojetí stavby založené na přísně centrální dispozici tvaru řeckého kříže, jejíž celek tvoří aditivní soustava navzájem uzavřených forem);

průčelí poutního místa Lorety na Loretánském náměstí v Praze (1720-1722; střídavě řešené průčelí stavby nenápadně narušují pouze dva postranní rizality, které udělují dlouhé průčelní frontě lehce zvlněný pohyb, a štíhlá vysoká zvonice (s proslulou zvonkohrou) v ose stavby oživující celou fasádu svou malebnou a téměř rokokovou dekorativností);

kostel sv. Vojtěcha v Počaplech (1724-1726);

přestavba kostela sv. Tomáše na Malé Straně v Praze (1725-1731; důslednou barokizací původně gotické baziliky vyniká hlavně průčelí, jehož dynamické formy zároveň prostupují i celým prostorem chrámového trojlodí);

vlastní vila zv. Portheimka v Praze na Smíchově (1725; v 19. století vlastnila vilu rodina továrníka Porgese z Portheimu);

komplex benediktinského kláštera **v Broumově** (1726-1748);

kostel sv. Jana Nepomuckého na Skalce na Novém Městě v Praze (1730-1739);

budova Invalidovny v Praze — Karlíně (1731-1737; malá část velkolepého projektu vojenské invalidovny (který byl financován z nadace pro vojenské invalidy hraběte P. Strozziho) je příkladem Dientzenhoferova příklonu ke klasicismu poté, co kolem roku 1730 navštívil Paříž);

kostel sv. Maří Magdalény v Karlových Varech (1732-1736);

kostel P. Marie Bolestné v Dobré Vodě u Českých Budějovic (1733-1735);

chór a kupole kostela sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze (1737-1752; rozměrnost prostoru chóru, založeného na trojlístém půdorysu a rozšířeného hlubokými výklenky, násobí množství světla, které sem dopadá okny vysokého tamburu).

kostel sv. Františka Xaverského v Opařanech(1732-1735; typická dientzenhoferovská stavba na podélném půdorysu ze dvou elips a dvou konkávních prostorů na východní(presbytář) a západní (kruchta) straně tvoří bohatě členěný prostor, jehož každá část je zaklenuta tzv. českou plackou);

klášter voršilek v Kutné Hoře(1733-1743);

FRANTIŠEK MAXMILIÁN KAŇKA (1674 - 1766): významný představitel klasicizujícího směru české vrcholně barokní architektury, spolupracovník architektů Giovanni Santiniho a Giovanni Battisty Alliprandiho, jejichž některé stavby dokončoval. Pracoval pro přední české šlechtické rody (např. Černíny, Valdštejny) a v menší míře i pro řeholní řády, zejména jezuity a augustiniány. Vrcholu své velmi plodné tvůrčí dráhy dosáhl ve 20. a 30. létech 18. století (v roce 1723 byl jmenován „císařským architektem“), kdy se stal nejžádanějším a také nejdražším architektem, jenž své projekty realizoval jen zcela výjimečně.

Kaňkovu architekturu charakterizuje zejména silné zploštění architektonických článků i dekorativních prvků a odstupňování hmot jednotlivých částí stavby vrcholící v jejím centru. Tím již Kaňka předznamenává rokoko, stejně tak jako zvýšeným důrazem na dokonalé umělecké zpracování exteriérů i interiérů stavby.

Hlavní díla:

dostavba jezuitské koleje Klementina na Starém Městě v Praze(vedle křídel druhého a třetího nádvoří, postavených v letech 1714-1715 a 1721-1723, astronomické věže(1721-1726) a Zrcadlové kaple(1724), je Kaňkovým hlavním dílem v komplexu Klementina kostel sv. Klimenta z let 1711-1715, jedna z nejlepších sakrálních staveb české předdientzenhoferovské architektury. Jednoduše komponovaná stavba vyniká především uměleckou hodnotou a slohovou čistotou výzdoby interiéru a vnitřního zařízení, na níž se mimo jiných významných umělců podílel i **Matyáš Bernard Braun** se svojí dílnou);

úpravy Černínského paláce na Loretánském náměstí v Praze (1718-1720; zatímco první fáze výstavby paláce probíhala ještě v režii cizích umělců, na dokončovacích pracích (především v interiérech) zde pracovali pod Kaňkovým vedením již nejvýznamnější pražští umělci; např. výzdobu stropu Kaňkova hlavního schodiště(s námětem Pádu Gigantů) provedl freskař **Václav Vavřinec Reiner** a(již nezachovanou) sochařskou výzdobu vestibulu, zábradlí a schodišťových výklenků realizoval **Matyáš Bernard Braun**);

přestavba univerzitní koleje Karolina na Starém Městě v Praze (1718; jedinými pozůstatky středověké architektury, které zůstaly na průčelí po Kaňkově přestavbě, jsou arkády západního rizalitu a arkýřová kaple, která patří k vynikajícím dílům gotického stavitelství doby Karla IV.);

přestavba konventu a kostela sv. Kateřiny v Praze na Karlově(1718-1730; 1737- 1741);

zámek v Jemništi (1717-1725; pro Trautmannsdorfy);

přestavba loveckého zámku v Hoříně (1713-1720; pro Černíny).

Další díla:

zámek ve Vinoři (1719-1724; pro Černíny);

zámek v Liběchově (kol. 1730; pro Pachtu z Rájová);

zámek v Loučni (od r. 1704; pro Valdštejny);

památník polního maršála hraběte Leopolda Šlika v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha na Pražském hradě (1723; památník, jehož návrh zde vychází ze stylu barokně-klasicistních náhrobků římských kostelů, zdobí vynikající sochy provedené Matyášem Bernardem Braunem a jeho dílnou);

Barokní gotika: užívání gotického tvarosloví v české vrcholně barokní architektuře vycházelo jednak z dobového historismu nejstarších řeholních řádů (cisterciáků, benediktinů, premonstrátů), které návazností na středověké formy vyjadřovaly povědomí kontinuity se svými tradicemi, jednak z dlouhé tradice trvání gotického slohu v českých zemích a jeho konstruktivních podobností se slohem radikálního baroka. Vedle nejvýznamnějšího představitele barokní gotiky Giovanni Santiniho (1677- 1723), tvořil výjimečně v tomto stylu i František Maxmilián Kaňka, jehož některá díla (např. klášterní kostel Narození P. Marie v Roudnici nad Labem z r.1725-1750) byla mylně připisována Ottavio Broggiu (1670-1742).

SANTINI (1677 - 1723): vl. jm. **Jan Blažej Santin-Eichel (též Aichel, Aychel aj.);** český architekt italského původu, jeden z nejvýznamnějších architektů středoevropského radikálního baroka a tvůrce originálního stylu barokní gotiky. Byl vnukem italského kameníka usazeného v Praze, kde také samostatně projektoval i realizoval stavby hlavně pro potřeby významných církevních řádů a v menší míře i české šlechty.

Dokončil dílo Jeana Baptisty Matheye

Santiniho tvorbu charakterizuje především mimořádná obrazotvornost projevující se v široké variabilitě tvarů, snaha o originální řešení každé stavby, dynamismus půdorysů i stěn, kontrasty objemů hmot a v neposlední řadě i symbolické obsahy tvarů, které vkládal nejčastěji do centrálně komponovaných půdorysů či kleneb staveb (např. půdorys poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou je vkomponován do svatojánské pěticípé hvězdy).

Díla ve stylu barokní gotiky:

přestavba cisterciáckého kostela P. Marie v Sedlci u Kutné Hory (1700-1707);

přestavba hřbitovního kostela Všech svatých v Sedlci u Kutné Hory (1708-1712); přestavba premonstrátského kostela Narození P. Marie v Želivu (1713-1720);

přestavba benediktinského kostela P. Marie v Kladrubech (1712-1726; zřejmě nejvýznamnější Santiniho dílo ve stylu barokní gotiky vyniká mnoha osobitými tvarovými a konstrukčními prvky, z nichž k nejzajímavějším patří klenba hvězdového a síťového typu, opěrný systém, řešení západního průčelí, věž nad křížením lodí a trojlístý závěr symbolizující mariánskou lilii);

poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou (1719-1726; sakrální symbolika půdorysu, tvořeného pěti ovály vkreslenými do pěticípé hvězdy, připomíná světcovu mučednickou korunu s pěti hvězdami, které podle legendy pluly okolo jeho hlavy, když byl svržen do Vltavy).

Další barokní stavby:

poutní místo v Mariánském Týnci(1720-1751);

projekt poutního kostela Narození P. Marie ve Křtinách (1713-1771);

projekt zámku Karlova Koruna v Chlumci nad Cidlinou (1721-1723; zámek, který Santini navrhl na objednávku Františka Kinského, vyniká nejenom neobvyklou dispozicí s válcovým středem a třemi radiálně napojenými hranoly, ale i mimořádně krásnými interiéry, na nichž se zřejmě podílel i František Maxmilián Kaňka, který řídil realizaci celé stavby);

Morzinský palác na Malé Straně v Praze (1713-1714);

úpravy zámku v Rychnově nad Kněžnou (1722-1727);

kaple sv. Anny Samotřetí v Panenských Břežanech (1705-1707; stavba na půdorysu rovnostranného trojúhelníku s okosenými hranami, který je symbolickým vyjádřením trojgenerační posloupnosti sv. Anny, její dcery P. Marie a Mariina syna Ježíše, zřejmě vychází z obdobného tvaru římských kaplí Francesca Borrominiho);

kaple Jména P. Marie v Mladoticích (1708-1710; stavba na centrálně řešeném půdorysu, jehož tvar připomíná šestcípou mariánskou hvězdu).

Pražské paláce:

Šternberský palác na Hradčanském náměstí(1698-1707;Domenico Martinelli,Giovanni Battista Alliprandi);

Kaiserštejnský palác (zv.Upezoldů) na Malé Straně(1700; Giovanni Battista Alliprandi);

Martinický palác na Hradčanech(1702;Bartolomeo Scotti);

palác Hrzánů z Harasova na Starém Městě(1702;Giovanni Battista Alliprandi);

Lobkovický palác na Malé Straně(1703-1707;Giovanni Battista Alliprandi);

Clam-Gallasův palác na Starém Městě (1713-1719; Johann Bernhard Fischer von Erlach);

palác maltézského velkopřevora na Malé Straně(1726-1738;Bartolomeo Scotti);

Hartigovský (Senftenberský) palác na Malé Straně(1.čtvrtina 18. stol.; František Maxmilián Kaňka(dokončení stavby));

Vrtbovský (Thurn-Taxisovský) palác na Malé Straně(kol. 1730).

Zámky: kromě sezónních loveckých zámečků zůstávají (tak jako v renesanci) zámky sídlem šlechty na venkovských panstvích. Renesanční čtyřkřídlovou dispozici nyní vystřídal trojkřídlová (podkovovitá) dispozice francouzského typu s čestným dvorem, přičemž ostatní hospodářská stavení jsou z estetických i hygienických důvodů umístěna odděleně. Ve složitém půdorysu řady specializovaných místností (salónky, budoáry, kaple, obrazárna, knihovna, jídelna, divadlo atd.) zaujímá přední místo **první patro (piano nobile)** s ústředním reprezentačním sálem spojeným s balkonem, případně pak vnějším schodištěm s parkem.

Na honosné barokní sídlo přestavěli původně hrad ve **Vranově nad Dyjí** zničený za třicetileté války jeho noví majitelé pánové z Althannu; na místě hradního paláce zde vznikl trojkřídlový zámek s přilehlým **Sálem předků**, jehož projekt vypracoval proslulý rakouský architekt **Johann Bernhard Fischer von Erlach**.

Do barokní podoby nechal Dominik Ondřej Kounic přebudovat **Slavkov u Brna** podle projektu **Domenica Martinelliho**, jenž v rámci přestavby zámku naplánoval i rozsáhlou (ale zdaleka neuskutečněnou) přestavbu celého města. Výzdoba budovy postavené do roku 1752 se následně protáhla až do roku 1769.

Několikrát zpustošený a vypálený zámek v **Miloticích** nechal znovu vybudovat Karel Antonín Serenyi v letech 1722-1725; podle projektu **Domenica Martinelliho** zde byly postupně realizovány všechny typické objekty patřící k architektonickému programu barokního zámku, včetně sochařské výzdoby hlavní přístupové cesty a parkových úprav.

Jan Adam z rodu Questenberků nechal původně renesanční zámek v **Jaroměřicích nad Rokytnou** přestavět v rozsáhlý a monumentální zámecký komplex (dokončený roku 1737 a toho času největší v Evropě), jehož součástí je (také přestavěný) kostel sv. Markéty. Mezi mnoha vynikajícími umělci, kteří se podíleli na vnějších a vnitřních úpravách budov, byl nejproslulejší **Johann Lucas von Hildebrandt**, jehož dílem je fasáda zámku z roku 1718.

Původně renesanční zámek v **Duchcově** byl přestavěn v letech 1675-1685 podle plánů **Jeana Baptisty Matheye** do podoby trojkřídlové budovy kolem čestného dvora a později (1707) ještě rozšířen o dvě boční křídla. **Nástropní malba hlavního sálu** (zobrazující „Jindřicha z Valdštejna přivádějícího Přemyslu Otakaru II. svých čtyřiaadvacet synů“), jehož úpravu objednal Jan Josef z Valdštejna, pochází od **Václava Vavřince Reinera**.

K rozsáhlé přestavbě arcibiskupského zámku v **Kroměříži** zničeného třicetiletou válkou došlo roku 1686 za biskupa Karla II. z Lichtenštejna-Kastelkornu, jenž zde zároveň položil základy k proslulé sbírce obrazů, v níž se nacházejí i díla takových mistrů, jakými byli Tizian, Lucas Cranach, Paolo Veronese, Jan Brueghel st., Anthonis van Dyck aj.

Nové sídlo rodu Petřvaldů vzniklo v 90. letech 17. století v **Buchlovicích** podle plánu **Domenica Martinelliho**; zatímco tzv. dolní zámek měl funkci obytnou a reprezentační, horní zámek (zv. Flora), propojený s dolním zámkem terasou, sloužil jako hospodářská budova. Celý komplex tak

představuje jednu z nejčistších ukázek architektury typu italské barokní vily, jejíž krásu umocňuje harmonicky dotvořené prostředí rozsáhlého parku.

Zámek v **Lednici** budovali Lichtenštejnové od počátku 17.století, především pak Karel Eusebius Lichtenštejn, jemuž se podařilo získat pro různé úpravy interiérů a exteriérů zámku řadu významných umělců, mimo jiné **Domenica Martinelliho** pro úpravy průčelí a **Johanna Bernharda Fischera von Erlach pro plány zámecké jízdárny a stájí**.

Zámek v **Ploskovicích** byl postaven v letech 1720-1725 jako letní sídlo Anny Marie Františky, vévodkyně toskánské, podle projektu **Kiliána Ignáce Dientzenhofera**.

Pro stavbu nového cisterciáckého konventu zničeného třicetiletou válkou (dnes zámku) na **Zbraslavi**(1709-1732) vypracoval projekt **Giovanni Santini** a její dokončení řídil **František Maxmilián Kaňka**. Základ rozsáhlého komplexu (s kostelem, hospodářskými budovami a pivovarem) zde tvoří trojkřídlá budova konventu (nyní výstavní sály Národní galerie) s čestným dvorem a salou terrenou upravenou jako hlavní vchod do celého areálu.

Města: formy monumentální církevní a světské architektury se promítají do podoby měšťanských domů, veřejných budov, věží a štítů i do tvarů menší městské architektury, jako například kašen, sloupů, památníků, božích muk, kaplí, bran apod. Nedílnou součástí městských exteriérů jsou kamenné sochy, které se umísťují na portály vchodů, zdi, rampy a mosty, na kašny a morové, mariánské či svatojánské sloupy, a dotvářejí tak barokní městské panoráma.

Míru barokizace českých a moravských měst určovalo mj. i to, jak dalece byla zasažena následky třicetileté války a téměř pravidelně propukajících požárů, které mnohde dokázaly zničit většinu městského jádra. Výraznější projevy barokizace města lze sledovat například v Litoměřicích, sídelním městě katolického biskupství (od r. 1655), kde zvláště v 18.století probíhala intenzivní stavební činnost za účasti vynikajících stavitelů italského původu otce Giulia a syna Ottavia Broggiů, v Hradci Královém (několikrát dobytém a zpusťšeném během třicetileté války), kde podobně jako v Litoměřicích působil hned několik významných architektů (mezi jinými Carlo Lurago, Pavel Ignác Bayera Giovanni Santini), v Liberci, kde došlo k rozsáhlejší výstavbě jak v 17., tak i v 18. století díky rozvoji soukenictví, nebo v areálech náměstí a přilehlých ulic Českých Budějovic a Chebu.

Zvláštní postavení mezi barokně utvářenými městy má **Lysá nad Labem**, jejíž dokonalou přestavbu (v rámci obnovy zámku kol. roku 1700) a rozsáhlou barokní výzdobu (včetně okolí) množstvím kaplí, pousteven a soch provedl hrabě **František Antonín Spork**.

Pozdní baroko a rokoko (1750 - 1780): ve 2. polovině 18. století přechází pozdní baroko v dekorativní rokoko, jehož podobu v české architektuře (na rozdíl od Francie nebo Bavorska) určovala ornamentální výzdoba fasád a interiérů, nikoliv zásadní proměna celkové dispozice staveb. K nejvýznamnějším představitelům rokokové architektury se u nás řadí **Anselmo Lurago** (1701-1765), Jan Josef Wirch (1732-1787) a vzhledem k charakteru své pozdní tvorby i Kilián Ignác Dientzenhofer.

Souběžně s rokokem pronikal do Čech i francouzský klasicismus, který zde navazoval na tradici českého baroka a přetvářel se ve specifickou podobu nastupujícího neoklasicismu, jehož

nejtypičtějším projevem jsou palácové stavby **Nicolo Paccassiho** (1716-1790) a jeho žáka **Ignáce Nepomuka Palliardiho** (1737-1824).

ANSELMO MARTINO LURAGO (1701 - 1765): stavitel italského původu působící v Čechách; významný člen rozvětvené rodiny Luragů pocházející z oblasti jezera Como v severní Itálii. Začínal jako pevnostní architekt u Bartolomea Scottiho, později se stal spolupracovníkem (a zetěm) Kiliána Ignáce Dientzenhofera, po němž také dokončoval některé jeho stavby.

Hlavní díla:

zvonice chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze(1755);

palác Golz-Kinských na Staroměstském náměstí v Praze(1755-1765; jednu z nejkrásnějších pražských rokokových staveb postavil Lurago podle starších plánů Kiliána Ignáce Dientzenhofera pro hraběte Jana Arnošta Golze);

projekt úpravy zámecké kaple sv. Jana Nepomuckého v Hoříně(1742);

palác Sylva-Tarouccy na Novém Městě v Praze(1743-1751; společné dílo Anselma Luraga a Kiliána Ignáce Dientzenhofera).

přestavba tzv. tereziánského křídla Pražského hradu(od r. 1753; jako dvorní architekt vedl Lurago přestavby Pražského hradu podle projektůNicolo Paccassiho až do své smrti, kdy jeho funkci převzal Antonín Haffenecker).

Další díla:

kostel sv. Václava ve Vysoké u Mělníka(1752-1753);

Stavby rokoka:

průčelí Arcibiskupského paláce v Praze na Hradčanech(1764-1765; Jan Josef Wirch);

Kaunický palác na Malé Straně v Praze(1773-1775;Antonín Schmidt);

Bretfeldský palác na Malé Straně v Praze(po r.1765;Jan Josef Wirch);

zámek v Nových Hradech u Vysokého Mýta(1774-1778;Josef Jäger);

zámek v Měšicích(1767-1775; 1780-1790;Antonín Haffenecker);

kostel Nanebevzetí P. Marie ve Slatinách(1761-1763);

divadlo a zahradní pavilón Bellarie zámku v Českém Krumlově(1766-1767; 1755- 1757).

Stavby neoklasicismu:

zámek v Dobříši(1745-1765; Giovanni Nicolo Servandoni, Jules Robert de Cotte; součástí zámku je zahrada francouzského typu s oranžérií a sochařskou výzdobou z dílny Ignáce Platzera);

budova Stavovského (Nosticovského) divadla na Starém Městě v Praze(1781- 1783;Antonín Haffenecker);

průčelí klášterní knihovny v Praze na Strahově(1782-1785;Ignác Palliardi).

Selské baroko: formy monumentální chrámové a zámecké architektury pronikaly také do lidové architektury, především jako zdobné prvky štítů, bran, ostění oken apod. Barokní i klasicistní tvarosloví zde bylo užíváno značně neústrojně, často v neobvyklých kombinacích, kompozičních seskupeních a polohách, přesto však s cílem pro harmonickou vyváženost a malebnou působivost celku. **Selské baroko tak představuje zcela specifický typ lidové architektury, která se vyvíjela převážně v jižních Čechách od doby vlády Josefa II. (1780-1790) do druhé poloviny 19. století** a jejíž nejkrásnější příklady lze zejména spatřit v oblastech Soběslavských a Zbudovských Blat, na Písecku, Táborsku, Vodňansku, Třeboňsku a Českobudějovicku.